

№ 39 (2026) С. 178–186
National Academy of Fine Arts and Architecture
Collection of Scholarly Works
«Ukrainian Academy of Art»
ISSN 2411–3034
Website: <https://journals.naoma.kyiv.ua/index.php/uam>

УДК 7+008]:[929.6+336.747]](477) “1917/1918”
ORCID ID: 0000-0001-5133-4033
DOI <https://doi.org/10.32782/2411-3034-2026-39-20>

Тетяна Ніколаюк

кандидатка історичних наук, доцентка
Національна академія образотворчого мистецтва і архітектури
nikolaiukt@gmail.com

ПРОФЕСОРИ УКРАЇНСЬКОЇ АКАДЕМІЇ МИСТЕЦТВА – ТВОРЦІ ВІЗУАЛЬНОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ В ПЕРІОД СТАНОВЛЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ (1917–1918 РР.)

Анотація. Метою даної статті є узагальнення історії створення та аналіз сюжетності дизайнерських проєктів головних візуальних державницьких атрибутів (державного герба, грошових банкнотів та марок) УНР та Держави П. Скоропадського. **Методи дослідження** базуються на основних положеннях загальнонаукових методів аналізу, синтезу, узагальнення. Культурологічний підхід дає можливість трактувати графічне мистецтво та дизайн як феномен культури й засіб візуальної державницької ідентифікації. Аксиологічний підхід ґрунтується на розумінні мистецтва як феномену культури, що має ідеологічний ціннісний статус. **Результати дослідження.** У статті проаналізовано творчий внесок професорів-фундаторів Української академії мистецтва (сучасної НАОМА) Георгія Нарбута та Василя Кричевського у розробку перших графічних державницьких символів незалежної України у 1917–1918 роках. У процесі вивчення дизайнерських проєктів графіка Г. Нарбута – спочатку професора, а пізніше ректора Української академії мистецтва, проаналізовано неповторний стиль оформлення банкнот у стилі «козацького бароко», який видатний графік винайшов, вивчаючи українські стародруки, встановлено, що Г. Нарбут був автором 13 із 24 купюр, випущених за часів Української Народної Республіки та Української Держави доби Центральної Ради і Гетьманату (1917–1918 рр.). Також вивчено творчі доробки Г. Нарбута та В. Кричевського у створенні візуальних проєктів герба УНР. Під час вивчення архівних документів, додатково з'ясовано, що авторству В. Кричевського належить 28 ескізів українського герба, поштових марок, монет, малої печатки УНР, кредитних білетів. **Висновки.** Викладене вище дає змогу вважати фундаторів Української академії мистецтва професорів Г. Нарбута та В. Кричевського головними творцями української сучасної державницької стилістики, адже їхні напрацювання та ескізи вплинули на те, як у сучасній незалежній Україні виглядають український герб, гривня та поштові марки.

Ключові слова: візуальна національна ідентичність, графік Г. Нарбут, художник-архітектор В. Кричевський, грошові знаки, герб, тризуб, державність.

PROFESSORS OF THE UKRAINIAN ACADEMY OF ARTS AS CREATORS OF VISUAL NATIONAL IDENTITY IN THE PERIOD OF FORMATION OF THE UKRAINIAN STATE (1917–1918)

Tetiana Nikolaiuk

PhD in History, Associate Professor
National Academy of Fine Arts and Architecture
nikolaiukt@gmail.com

Abstract. The purpose of this article is to summarize the history of creation and analyze the narrativity of design projects of the main visual state attributes (state emblem, banknotes and stamps) of the UNR and the

State of P. Skoropadsky. Research methods are based on the fundamental provisions of general scientific methods of analysis, synthesis, generalization. The culturological approach makes it possible to interpret graphic art and design as a cultural phenomenon and a means of visual state identification. The axiological approach is based on the understanding of art as a cultural phenomenon that has an ideological value status. Results: the article analyzes the creative contribution of the founders of the Ukrainian Academy of Arts (modern NAOMA) Heorhiy Narbut and Vasyl Krychevsky in the development of the first graphic state symbols of independent Ukraine in 1917–1918. In the process of studying the design projects of the graphic artist H. Narbut, who was initially a professor and later rector of the Ukrainian Academy of Arts, we analyzed the unique ‘Cossack Baroque’ style of banknote design, which he developed while researching old Ukrainian prints. It was established that H. Narbut was the author of 13 out of 24 banknotes issued during the time of the Ukrainian People’s Republic and the Ukrainian State of the Central Rada and the Hetmanate (1917–1918). The creative achievements of H. Narbut and V. Krychevsky in creating visual projects of the coat of arms of the UNR were also studied. When studying archival documents, it was additionally found out that V. Krychevskyi authored 28 sketches of the Ukrainian coat of arms, postage stamps, coins, the small seal of the UNR, and credit notes. Conclusions. The above allows us to consider the founders of the Ukrainian Academy of Arts, professors H. Narbut and V. Krychevskyi, the main creators of Ukrainian modern state style. After all, their achievements and sketches influenced how the Ukrainian coat of arms, hryvnia, and postage stamps look in modern independent Ukraine. Key words: visual national identity, graphic artist G. Narbut, artist-architect V. Krychevskyi, banknotes, coat of arms, trident, statehood.

Постановка проблеми. В радянські часи під тиском державної цензури дослідники творчості засновників Української академії мистецтва Георгія Нарбу та Василя Кричевського не згадували про їхню діяльність у розробці дизайну державницьких графічних атрибутів самостійної України в добу визвольних загань 1917–1918 років. Так, в монографії відомого мистецтвознавця П. Білецького про Г. Нарбу, яка вийшла друком у 1985 році, повністю відсутня інформація про роль видатного графіка у розбудові незалежної України і не згадується про розробку ним проєктів державних символів – герба, грошей та марок УНР. Більшість дослідників-мистецтвознавців вимушені були писати історію української графіки та дизайну ХХ століття, враховуючи ідеологічні застереження та політичні кордони.

Тому в умовах боротьби України за збереження національної ідентичності й державності під час війни з російським агресором виникає потреба узагальнення історичного та мистецького досвіду створення перших візуальних проєктів державної символіки Української держави та проаналізувати роль фундаторів національної мистецької освіти В. Кричевського і Г. Нарбу у їхній розробці та утвердженні.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Після набуття Україною незалежності почали з’являтися наукові праці, в яких згадувався творчий внесок засновників Української академії мистецтва у створення державницьких символів України у 1917–1918 роках. Першою спробою окреслити і дати об’єктивну оцінку основним процесам, що відбувалися в художньому

житті на теренах нашої країни, стала багатотомна монографія, створена науковцями Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського НАН України «Історія українського мистецтва», де у п’ятому томі «Мистецтво ХХ століття» автори відтворили цілісну картину мистецького життя, що розвивалося в контексті загальноєвропейського художнього процесу у ХХ столітті.

Здобуткам майстрів графічного мистецтва Г. Нарбу і В. Кричевському присвячено також чимало мистецтвознавчих робіт знаних вітчизняних науковців, наприклад, монографія доктора мистецтвознавства О. Лагутенко «Українська графіка першої третини ХХ ст.» [1].

В останнє десятиріччя вийшли друком нові монографії про творчу спадщину засновників Української академії мистецтва. Наприклад, щоб проаналізувати участь професора Української академії мистецтва В. Кричевського в розробці дизайну українських державних символів, авторка звернулася до матеріалів першого тому наукового дослідження «Василь Григорович Кричевський: хрестоматія», присвяченого творчості видатного митця 1891–1943 років [2]. Видання містить текстові праці В. Кричевського, вибрані розвідки про нього, автобіографічну спадщину, архівні біографічні матеріали тощо. Велика частина мистецької спадщини майстра публікується вперше.

Також проаналізовано наукову статтю доктора історичних наук П. Гай-Нижника, який дослідив історичний шлях утвердження тризуба в офіційній символіці Української Народної Республіки

та Української Держави доби Центральної Ради і Гетьманату (1917–1918 рр.) [3].

Значний матеріал про творчий доробок Г. Нарбута із створення ним дизайну українських грошових банкнот періоду 1917–1918 років міститься в наукових статтях істориків С. Орлик, Д. Тишенка, Т. Франчук та головного зберігача фондів Музею грошей Національного банку України Н. Трифонової [4; 5].

У 2023 році у «Збірнику наукових праць «Українська академія мистецтва»» (видання Національної академії образотворчого мистецтва і архітектури) вийшла стаття В. Петрашика та В. Пилипчук, в якій гривню вперше було розглянуто як національний символ і мистецький об'єкт, що трансформувался разом із державністю України [6].

Важливу інформацію з зазначеної проблеми віднайдено в архівних фондах Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського НАН України [7], на сайтах Національного банку України [8], Харківського історичного музею [9], Національної академії образотворчого мистецтва і архітектури [10], Інституту історії України НАН України [11], а також у фондах архіву Центральних вищих органів влади та управління України [12–13].

Проведений аналіз наявних наукових і архівних джерел продемонстрував, що досі не вистачає узагальнюючого наукового аналізу участі засновників Української академії мистецтва у створенні візуальної національної ідентичності незалежної України.

Мета статті полягає в необхідності висвітлити та узагальнити творчий внесок, який зробили засновники Української академії мистецтва у створення головних візуальних державницьких атрибутів (герба, грошових банкнот та марок) на початку становлення української державності у 1917–1918 роках.

Виклад основного матеріалу. Російська лютьнева революція 1917 року стала імпульсом для розвитку українського національного руху, і 4 (17) березня 1917 року у Києві була створена Українська Центральна Рада (УЦР) – представницький орган політичних і громадських організацій міста.

Ці події відкрили шлях для створення Української незалежної держави та розвитку її національної культури. 22 листопада 1917 року комісією на чолі з відомим українським мистецтвознавцем, істориком мистецтва й художником Г. Павлуцьким була заснована Українська

академія мистецтва, яка стала першим вищим художнім навчальним закладом в Україні.

18 грудня 1917 року відбулося юридичне оформлення Академії, коли Центральна Рада за ініціативи видатного державного діяча М. Грушевського ухвалила закон про Українську академію мистецтва. Згідно з цим документом, новостворений навчальний заклад мав право одержувати з-за кордону без мита усі необхідні для роботи матеріали, книги та картини [11].

1922 року Українська академія мистецтва була перейменована на Київський інститут пластичного мистецтва, який 1924 році був об'єднаний з архітектурним інститутом, і на їхній основі було створено Київський художній інститут. У роки незалежної України постановою Кабінету Міністрів України від 17 грудня 1992 року закладові було повернуто первісну назву «Українська академія мистецтва», а постановою від 17 березня 1998 року вона стала «Академією образотворчого мистецтва і архітектури». 11 вересня 2000 року їй було надано статус національної [11].

Один із засновників Української академії мистецтва архітектор В. Кричевський очолив у цьому навчальному закладі майстерню українського архітектурного стилю та графіки, а художник Г. Нарбут – графічну майстерню. Згодом він став ректором академії та виховав цілу плеяду талановитих послідовників.

Влітку 1917 р. голова Центральної Ради М. Грушевський оголосив конкурс на кращі ескізи українських паперових грошей. У цьому конкурсі брали участь і майбутні професори НАОМА Г. Нарбут та В. Кричевський.

19 грудня 1917 року Центральна Рада ухвалила закон «Про право випуску Українським Державним Банком кредитових білетів на суму п'ятьсот мільйонів карбованців» [3, с. 23]. 22 грудня 1917 року Центральною Радою ухвалено закон про перетворення Київської контори Держбанку Росії на Український державний банк. Першим його директором став М. Кривецький, який підписав першу банкноту самостійної Української держави – державний кредитовий білет вартістю 100 карбованців, емітований 5 січня 1918 року [8].

Таким чином, перша грошова одиниця УНР отримала назву «карбованець». Першою банкнотою, дизайн якої розробив Г. Нарбут, була купюра в 100 карбованців; на ній був вказаний 1917 рік, але в обіг вона увійшла з 5 січня 1918 року. Розмір банкноти складав 168×103 мм, папір не мав

водяних знаків, розфарбування – жовтого кольору (іл. 1).

Дизайн купюри був виконаний в яскравому та самобутньому стилі «козацького бароко», який пізніше перетвориться в унікальний український нарбутівський стиль. На аверсі грошової банкноти цифри завітчано, нижче напис: «1 карб. містить 17,424 долі щирого золота» (тобто 76,6656 грама золота). По боках восьмикутника два овали: у лівому Г. Нарбут вписав зображення тризуба як знака, характерного для найдавніших національних грошей України – златників та срібляків князя Володимира, у правому – зображення лука-самостріла – старовинного Київського герба. У центрі композиції ескізу міститься велика стилізована цифра «100», укрита рослинним орнаментом, і малюнок «килими» [5, с. 121].

Особливістю реверсу цієї купюри є напис угорі російською і польською мовами: «сто карбованцевъ» та «sto karbowancow», а під «килимами» зазначення номіналу єврейською мовою (їдишем), відповідним шрифтом. У такий спосіб УНР виказувала толерантне ставлення до культури та потреб національних меншин України.

Над цифрою «100» – напис у картуші: «Державні Кредитові Білети Української Народної Республіки забезпечуються державним майном Республіки, а саме: надрами, лісами, залізницями, державними прибутками, у тому числі прибутками з монополії цукру та інших монополій».

У нижньому лівому куті в картуші напис: «Державні Кредитові білети Української Народної Республіки ходять нарівні з золотою монетою». Паралельно, у правому куті, праворуч – напис: «За фальшування Державних Кредитових Білетів винуваті караються позбавленням прав і каторгою» [5, с. 121].

Щодо зображеного Г. Нарбутом на 100-карбованцевій банкноті тризуба, голова Центральної Ради висловився з певними застереженнями: «...на 100 карбованцевих білетах він (тризуб) рисівникові [тобто – Г. Нарбуту] не вдався» [14]. Г. Нарбут, мабуть, образився на М. Грушевського, оскільки, як свідчив друг графіка Я. Жданович, у січні 1918 року Г. Нарбут намалював «злу карикатуру на голову Центральної Ради» [7, арк. 3].

Одночасно з дизайном грошових одиниць влітку 1917 року почалися дискусії щодо дизайну герба Української Народної Республіки. Була створена спеціальна комісія для розгляду цього питання. Г. Нарбут також взяв активну участь у створенні проекту дизайну українського герба, надавши до комісії свої ескізи. Нарбутівський ескіз герба був дуже алегоричним. У центрі синього щита розміщувався козак із мушкетом, над щитом – тризуб. Навколо щита – багряний рослинний орнамент у бароковому стилі. Так в одному ескізі митець показав тяглість української державності від Володимира Великого до створення УНР, поєднуючи це з козацьким бароко (іл. 2).

На конкурс також був запропонований проект герба із зображенням тризуба з хрестом, дизайн якого розробив В. Кричевський.

15 листопада 1917 року за ініціативою Генерального Секретаріату народної освіти відбулася нарада у справі розгляду і затвердження дизайну майбутнього герба. Окремі учасники підтримували запозичення для герба УНР символіки історичного герба Гетьманщини із зображенням козака з мушкетом, але не всі члени погоджувалися з цим, а М. Грушевський взагалі був проти. Він стверджував, що «Відновлюючи нашу стару українську державність ми не відновлюємо нашої гетьманщини, ми хочемо творити новий лад, нові державні й громадські форми, і емблема

Іл. 1. Георгій Нарбут. 100 карбованців 1917. [9]

Іл. 2. Георгій Нарбут. Проект Державного Герба України. 1917. [10]

(знак) того мусить бути нова, щоб не було підозріння в замислах відроджування старого» [15]. Пізніше він також зазначав: «Тризуб – се оздоба питоменна, не запозичена, зв’язана з нашою тисячолітньою державною політичною і культурною історією» [14].

На жаль, історичні події, які відбулися пізніше, не дали змоги негайно вирішити питання про остаточне затвердження символіки та візуального вигляду герба незалежної української держави. В умовах повномасштабного вторгнення більшовицьких військ на територію УНР у грудні 1917 року український уряд не встиг визначити переможця конкурсу.

Після проголошення 22 січня 1918 року IV Універсалом Центральної Ради української незалежності, уряд УНР 7 лютого 1918 року провів останнє засідання в Києві, після чого був вимушений покинути місто й переїхати спершу до Житомира, потім – до Сарн, а пізніше – до Коростеня. 25 лютого 1918 р. у вагоні на залізничній станції «Коростень» Мала Рада УНР затвердила знак княжої держави Володимира Великого – тризуб – державним гербом УНР [3, с. 24].

А вже 1 березня 1918 року Мала Рада у Житомирі ухвалила Закон «Про грошову одиницю, биття монети та друк державних кредитових білетів», яким було запроваджено нову грошову одиницю – гривню; вона поділялася на 100 шагів і дорівнювала 1/2 карбованця [12, арк. 27].

Після звільнення від більшовицької окупації Києва Мала Рада УНР повернулася до

столиці 9 березня 1918 року, і робота над дизайном державного герба була продовжена. 12 березня 1918 року М. Грушевський доручив розробити проекти того, як будуть виглядати державні герб та печатка засновникові сучасної НАОМА українському архітектору В. Кричевському, з яким здавна мав дружні стосунки. Він був автором прибуткового будинку М. Грушевського на вулиці Паньківській, 9, зруйнованому більшовиками у січні 1918 року [3, с. 24].

Таким чином, саме фундатор НАОМА – Василь Кричевський – став автором герба Української Народної Республіки, на якому зображений тризуб у тій графічній формі, яка згодом стала основою сучасного малого Державного герба України (іл. 3).

Потрібно зазначити, що всі ескізи державницької символіки, які розробив для УНР В. Кричевський, в 30-х роках XX століття зберігалися у фондах Українського державного історичного музею в Києві. 7 серпня 1937 р. старшого наукового співробітника Українського державного історичного музею А. Онищука заарештували в м. Києві, звинувативши у зв’язках із радикальною партією, Січовими стрільцями, ЗУНР, С. Петлюрою. Пізніше А. Онищука засудили до вищої міри покарання – розстрілу [16, с. 258].

Іл. 3. В. Кричевський. Герб Української Народної Республіки. 1918. [10]

Як свідчить список «Націоналістичних та інших ідеологічно ворожих речей, що їх виявлено в шафі, що знаходилися у віданні кол. Завідувача єдиного фонду Історичного музею етнографа А. І. Онищука», було знайдено

28 ескізів поштових марок, монет, герба УНР, малої печатки УНР, кредитних білетів, авторство яких належало саме В. Кричевському [2, с. 387].

У часи правління Центральної Ради також почалася історія перших українських марок з номіналом у шагах. Спочатку вони були задумані тільки як поштові мініатюри. Копійка мала російське походження, тому уряд Української Народної Республіки, вважаючи, що її варто позбутися згідно з політикою деколонізації. Натомість шаг – це міра грошової лічби, яка використовувалася на українських теренах упродовж XVI–XVII століть [4, с. 222].

Вже у квітні 1918 року Українська Центральна рада ухвалила рішення «Про надання Міністрові фінансів право випустити в оборот розмінні марки Скарбниці в розмірі дійсної потреби..., які ходять нарівні з металічною розмінною монетою» [13]. Вартість марок була визначена в 1, 2, 4, 6, 10, 20, 30, 40 і 50 шагів [13]. Причому було зазначено, «...що попсована розмінна марка Скарбниці не приймається в платню в тому разі, коли вона має менше трьох чвертей цілої розмінної марки» [13]. Тому для виготовлення марок-шагів використовували грубий, зручніший для тривалого вжитку папір.

Дизайн більшості цих марок-грошей також був розроблений майбутнім професором і ректором НАОМА Г. Нарбутом у спів-авторстві з художником А. Середою (іл. 4). Шаги-марки були створені в автентичному стилі Г. Нарбута: з декоративною кирилицею, візантійськими мотивами і майже ювелірною точністю та увагою до деталей. В обігу вони з'явилися вже після падіння Центральної Ради, коли у квітні 1918 року відбулося становлення нової української держави на чолі з гетьманом П. Скоропадським [5, с. 124].

У серпні-вересні 1918 року до Української держави почали надходити перші партії грошей, дизайн яких був розроблений ще в часи Центральної Ради (авторами дизайну грошових знаків номіналом у 2 гривні був В. Кричевський, а номіналом у 10, 100, 500 гривень – Г. Нарбут).

Надруковані в Німеччині паперові гроші мали 6 номіналів: по 2, 10, 100, 500, 1000 і 2000 гривень (гроші номіналом у 1000 і 2000 гривень уряд змушений був замовити через тогорічну інфляцію). До того ж тільки у дизайні двох останніх купюр була використана офіційна назва України часів гетьманату – «Українська Держава». На перших чотирьох грошових одиницях залишилася назва попередньої форми української державності – «Українська Народна Республіка».

Одним з найбільш яскравих та цінних є графічний дизайн купюри номіналом 100 гривень, розроблений Г. Нарбутом навесні 1918 року (в обіг вона надійшла вже восени цього ж року, в період функціонування Української держави П. Скоропадського) (іл. 5). У її дизайн художник закрив потужний символізм, використавши в основі декору мотиви українського бароко XVII–XVIII століть [6, с. 146].

На аверсі, під написом «Українська Народна Республіка» розташовано овальний вінок із квітів, фруктів, ягід – уособлення плодючості української землі [6, с. 146], а також символ української незалежності – тризуб у центрі.

Обабіч купюри: зліва – зображена жінка в національному вбранні зі снопом пшениці і серпом у руці, яка символізує українське селянство. Обличчям вона нагадує Лесю Українку; справа – чоловік у фартусі поверх українського селянського одягу, що спирається на молот, оббитий лавром (який символізує робітництво) [5, с. 123].

Іл. 4. Грошові знаки номіналом 10, 20, 30, 40 шагів. Українська Народна Республіка. 1918. [4, с. 223]

Лл. 5. Георгій Нарбут. 100 гривень. 1918. [8]

Як вважає відома дослідниця грошових банків Н. Трифонова в образі селянина Г. Нарбут розмістив зображення відомого українського філософа Григорія Сковороди [5, с. 123].

В дизайні цієї купюри видатний український графік втілює уявлення М. Грушевського про щитотримачів у майбутньому українському

гербі, викладене в його статті 1917 року: «Замість яких небудь інших фігур я-б рад бачити символи трудящого народу, напр. жінку з серпом по одній стороні й робітника з молотом по другій. Взагалі хотів би в атрибутах нашого гербу бачити як найбільш підкреслений, культурний, творчий, об'єднуючий характер нашої нової республіки» [15].

Висновки і перспективи використання результатів дослідження. Звернення до мистецької спадщини одного з фундаторів сучасної НАОМА, видатного графіка Г. Нарбута дає право стверджувати, що через стилізування робіт під козацьке бароко він виробив новий стиль, який за зразками минулого творив сучасність. Саме йому ми завдячуємо неповторними банкнотами, поштовими марками та поверненням тризуба як державного символу. У більшості державних документів сучасної України досі використовується нарбутівський шрифт.

Вивчення історії створення дизайну українського герба підтверджує той висновок, що саме В. Кричевському, патріоту і українцю з високою національною самосвідомістю, голова Центральної Ради М. Грушевський доручив розробити головний державницький символ незалежної України – герб, в основі якого художник зобразив тризуб.

Таким чином, проаналізований матеріал дає змогу дійти висновку про важливий творчий внесок засновників Української академії мистецтва (сучасної НАОМА) – професорів Г. Нарбута та В. Кричевського – у створення візуальної національної ідентичності незалежної України.

Список використаних джерел

1. Лагутенко О. Українська графіка першої третини ХХ ст. : монографія. Київ : Грані-Т, 2006. 240 с.
2. Василь Григорович Кричевський: хрестоматія / упоряд. О. О. Савчук. Харків : Видавець Савчук О. О., 2016. Том I. 1891–1943 pp. 532 с.
3. Гай-Нижник П. Утвердження тризубу в офіційній символіці Української Народної Республіки та Української Держави доби Центральної Ради і Гетьманату (1917–1918 pp.) *Гілея: науковий вісник*. 2018. Вип. 131 (4). С. 21–29. URL: https://chtyvo.org.ua/authors/Hai-Nyzhnyk_Pavlo/Utverdzhennia_tryzubu_v_ofitsiinii_symvolitsi_Ukrainskoi_Narodnoi_Respubliky_ta_Ukrainskoi_Derzhavy/ (дата звернення: 17.02. 2026).
4. Орлик С., Тищенко Д., Франчук Т. Десять копійок як інструмент формування імперської монетарної парадигми в українській грошовій системі. *Український нумізматичний щорічник*. 2025. № 9. С. 209–229. DOI: <https://doi.org/10.31470/2616-6275-2025-9-209-229>.
5. Трифонова Н. Георгій (Юрій) Нарбут та його роль у розбудові незалежної України. *Історичний архів. Наукові студії: Збірник наукових праць*. 2016. Вип. 16. С. 119–125.
6. Петрашик В., Пилипчук В. Еволюція української банкноти у ХХ – на початку ХХІ століття: стилістичні й художні особливості. *Збірник наукових праць «Українська академія мистецтва»*. 2023. № 34. С. 144–151. DOI: <https://doi.org/10.32782/2411-3034-2023-34-19>.
7. Я. Н. Жданович. Листи до Ф. Л. Ернста. Інститут мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського НАН України. Ф. 13-3. Од. зб. 69. Арк. 3.

8. Національний банк України: [сайт]. URL: <https://bank.gov.ua/ua/uah/uah-history> (дата звернення 16. 02. 2026).
9. Харківський історичний музей: [сайт]. URL: <https://museum.kh.ua/blogs/blogs.html?title=Istoriia-odnoho-eksponatu-100-karbovantsiv-UNR> (дата звернення 16. 02. 2026).
10. Національна академія образотворчого мистецтва і архітектури: [сайт]. URL: <https://naoma.edu.ua/news/g-narbut-v-krychevskij-derzhanyj-gerb-ukrayiny-ta-ukrayinska-akademiya-mystecztv-naoma/> (дата звернення 17.02. 2026).
11. Осташко Т. Українська Академія мистецтв. *Інститут історії України НАН України*. URL: http://www.history.org.ua/?termin=Ukrainska_mystetstv (дата звернення: 13.02.2026).
12. Про ухвалення Українською Центральною Радою Закону про грошову одиницю, биття монет та друк державних кредитових білетів. З протоколу засідання Малої Ради 1 березня 1918 року // Центральный Державний архів вищих органів влади та управління України (ЦДАВО України). Ф. 1063. Оп. 1. Спр. 6. Арк. 27.
13. Законопроект УНР про випуск розмінних марок Державної Скарбниці УНР. Квітень 1918 року // Центральный Державний архів вищих органів влади та управління України (ЦДАВО України). Ф. 1434. Оп. 1. Спр. 5. Арк.12.
14. Грушевський М. Український Державний герб. *Народня воля (Житомир)*. 1918. № 19. 28 (15) лютого.
15. Грушевський М. Державний герб України. *Народня воля*. 1917. № 159. 25 (12) листопада.
16. Шаповал С., Ковальова Н. Життя і діяльність етнографа А. І. Онищука та його внесок у формування етнографічного зібрання Національного музею історії України. *Науковий вісник Національного музею історії України: зб. наук. праць*. Київ, 2019. Вип. 5. С. 256–276. URL: https://chtyvo.org.ua/authors/Shapoval_Serhii/Zhyttia_i_diiialnist_etnohrafa_A_I_Onyschuka_ta_iiho_vnesok_u_formuvannia_etnohrafichnoho_zibrannia/ (дата звернення 14.02. 2026).

References

1. Lahutenko, O. (2006). *Ukrainska hrafika pershoi tretyny XX st.* [Ukrainian graphics of the first third of the 20th century]. Hrani-T [in Ukrainian].
2. Savchuk, O. O. (Uporiad.). (2016). *Vasyl Hryhorovych Krychevskiy: [Vasyl Grigorovich Krychevsky] [Khrestomatiia] (T. I. 1891–1943 rr.)*. Vydavets Savchuk O. O. [in Ukrainian].
3. Hai-Nyzhnyk, P. (2018). Utverdzhennia tryzubu v ofitsiinii symvolitsi Ukrainskoi Narodnoi Respubliky ta Ukrainskoi Derzhavy doby Tsentralnoi Rady i Hetmanatu (1917–1918 rr.) [The establishment of the trident in the official symbols of the Ukrainian People’s Republic and the Ukrainian State during the Central Rada and Hetmanate (1917–1918)]. *Hileia: naukovyi visnyk* [Gilea: scientific bulletin], 131(4), 21–29. https://chtyvo.org.ua/authors/Hai-Nyzhnyk_Pavlo/Utverdzhennia_tryzubu_v_ofitsiinii_symvolitsi_Ukrainskoi_Narodnoi_Respubliky_ta_Ukrainskoi_Derzhavy [in Ukrainian].
4. Orlyk, S., Tyshenko, D., & Franchuk, T. (2025). Desiat kopiok yak instrument formuvannia imperskoi monetarnoi paradymy v ukrainskii hroshovii systemi [Ten kopecks as a tool for forming the imperial monetary paradigm in the Ukrainian monetary system]. *Ukrainskyi numizmatychnyi shchorichnyk* [Ukrainian Numismatic Yearbook], 9, 209–229 [in Ukrainian].
5. Trifonova, N. (2016). Heorhii (Iurii) Narbut ta yoho rol u rozbudovi nezaleznoi Ukrainy [Georgy (Yuriy) Narbut and his role in the development of independent Ukraine]. *Istorychnyi arkhiv. Naukovi studii: Zbirnyk naukovykh prats* [Historical Archive. Scientific Studies: Collection of Scientific Papers], (16), 119–125 [in Ukrainian].
6. Petrashyk, V., & Pylypchuk, V. (2023). Evoliutsiia ukrainskoi banknoty u XX – na pochatku XXI stolittia: Stylistychni i khudozhni osoblyvosti [Evolution of Ukrainian banknotes in the 20th and early 21st centuries: Stylistic and artistic features]. *Zbirnyk naukovykh prats “Ukrainska Akademiia mystetstva”* [Collection of scientific works «Ukrainian Academy of Arts»], (34), 144–151. <https://doi.org/10.32782/2411-3034-2023-34-19> [in Ukrainian].
7. Y. N. Zhdanovych. Lysty do F. L. Ernsta. [Y. N. Zhdanovich. Letters to F. L. Ernst]. Instytut mystetstvovnavstva, folklorystyky ta etnologii im. M. T. Rylskoho NAN Ukrainy [M. T. Rylsky Institute of Art History, Folklore and Ethnology of the National Academy of Sciences of Ukraine]. F. 13-3. Od. zb. 69. Ark. 3 [in Ukrainian].
8. Natsionalny bank Ukrainy [National Bank of Ukraine] [Sait]. <https://bank.gov.ua/ua/uah/uah-history> [in Ukrainian].
9. Kharkivskiy istorichnyi muzei [Kharkiv Historical Museum] [Sait]. <https://museum.kh.ua/blogs/blogs.html?title=Istoriia-odnoho-eksponatu-100-karbovantsiv-UNR> [in Ukrainian].
10. Natsionalna akademiia obrazotvorchoho mystetstva i arkhitektury [National Academy of Fine Arts and Architecture] [Sait]. <https://naoma.edu.ua/news/g-narbut-v-krychevskij-derzhanyj-gerb-ukrayiny-ta-ukrayinska-akademiya-mystecztv-naoma/> [in Ukrainian].
11. Ostashko, T. (n.d.). *Ukrainska Akademiia mystetstv* [Ukrainian Academy of Arts] *Instytut istorii Ukrainy NAN Ukrainy* [Institute of History of Ukraine, NAS of Ukraine]. http://www.history.org.ua/?termin=Ukrainska_mystetstv [in Ukrainian].

12. Pro ukhvalennia Ukrainskoiu Tsentralnoiu Radoiu Zakonu pro hroshovu odyntysiu, byttia monet ta druk derzhavnykh kredytovykh biletiv. Z protokolu zasidannia Maloi Rady 1 bereznia 1918 roku. [On the adoption by the Ukrainian Central Rada of the Law on the Monetary Unit, Minting of Coins and Printing of State Credit Notes. From the minutes of the meeting of the Small Rada on March 1, 1918.] // Tsentral'nyy derzhavnyy arkhiv vyshchychk orhaniv vlady ta upravlinnya Ukrainy (TsDAVO Ukrainy) [Central State Archive of the Higher Authorities and Administration of Ukraine]. F. 1063. Op. 1. Spr.6. Ark. 27 [in Ukrainian].
13. Zakonoproiekt UNR pro vypusk rozminnykh marok Derzhavnoiu Skarbnytseiu UNR. Kviten 1918 roku [UNR Bill on the Issue of Exchange Stamps by the State Treasury of the UNR. April 1918] // Tsentral'nyy derzhavnyy arkhiv vyshchychk orhaniv vlady ta upravlinnya Ukrainy (TsDAVO Ukrainy) [Central State Archive of the Higher Authorities and Administration of Ukraine]. F. 1434. Op. 1. Spr. 5. Ark. 12 [in Ukrainian].
14. Hrushevskiy, M. (1918, Liutyi 28(15)). Ukrainskiy Derzhavnyi herb [Ukrainian State Emblem Narodnia Volia (Zhytomyr)]. *Narodnia volia* [People's will], (19) [in Ukrainian].
15. Hrushevskiy, M. (1917, Lystopad 25(12)). Derzhavnyi herb Ukrainy. [State emblem of Ukraine]. *Narodnia volia* [People's will], (159) [in Ukrainian].
16. Shapoval, S., & Kovalova, N. (2019). Zhyttia i diialnist etnografa A. I. Onyshchuka ta yoho vnesok u formuvannia etnografichnoho zibrannia Natsionalnoho muzeiu istorii Ukrainy [The life and work of ethnographer A. I. Onyshchuk and his contribution to the formation of the ethnographic collection of the National Museum of History of Ukraine]. *Naukovyi visnyk Natsionalnoho muzeiu istorii Ukrainy: Zbirnyk naukovykh prats* [Scientific Bulletin of the National Museum of History of Ukraine: Collection of Scientific Papers], (5), 256–276. https://chtyvo.org.ua/authors/Shapoval_Serhii/Zhyttia_i_diialnist_etnografa_A_I_Onyshchuka_ta_yoho_vnesok_u_formuvannia_etnografichnoho_zibrannia/ [in Ukrainian].

Дата першого надходження статті до видання: 18.02.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 09.03.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 26.05.2026

Стаття поширюється на умовах ліцензії відкритого доступу (CC BY 4.0)